

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
Факультет права та психології
Юридична клініка «Правова допомога»**



**МАТЕРІАЛИ
II ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ФОРУМУ
«СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ
НАСИЛЛЮ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ»**

11 лютого 2021 року

**Дніпро
2021**

УДК 316.6:34+364.632

ББК 88.5;67

С 69

*Ухвалено до друку Вченою радою Вищого навчального приватного закладу
«Дніпровський гуманітарний університет»
(протокол № 9 від 29.04.2021 р.)*

Матеріали II Всеукраїнського форуму «Соціально-психологічні та правові аспекти протидії насиллю в освітніх закладах» (11 лютого 2021 року, Вищий навчальний приватний заклад «Дніпровський гуманітарний університет»): збірник доповідей та тез. Дніпро: ВВПЗ «ДГУ», 2021. 306 с.

(в авторській редакції)

Вміщено матеріали II Всеукраїнського форуму, в якому взяли участь вчителі загальноосвітніх шкіл, професорсько-викладацький склад закладів вищої освіти, юристи, психологи, соціологи, вихователі таких міст України, як: Дніпро, Кам'янське, Львів, Тернопіль, Івано-Франківськ, Черкаси, Одеса, Харків, Київ, Полтава, Мелітополь, та інші, представники керівних установ Дніпропетровської області. Тематика статей охоплює актуальні питання щодо протидії насиллю в освітніх закладах.

Матеріали форуму можуть бути використані у практичній діяльності фахівців вказаних напрямів діяльності та у навчальному і виховному процесах закладів освіти.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Кириченко Олег Вікторович – доктор юридичних наук, доцент, ректор Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Алфьорова Тетяна Миколаївна – кандидат юридичних наук, доцент, декан факультету права та психології Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Лежнєва Тетяна Миколаївна – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри права Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Крашеніннікова Тетяна Валеріївна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри прикладної лінгвістики Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Корсунська Вікторія Валентинівна – старший викладач кафедри психології Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет», практичний психолог, член Української спілки психотерапевтів

Мірошник Андрій Дмитрович – фахівець з міжнародних зв'язків Відділу організації наукової роботи, міжнародних зв'язків та академічної мобільності

(Вищий навчальний приватний заклад «Дніпровський гуманітарний університет»)

© Автори, 2021

Бобокал О. М. Кібербулінг в освітньому середовищі 184

Грузин В. А. Поточні проблеми та прогнозовані перспективи розвитку рівності (недопущення булінгу) між здобувачами в закладах освіти зі специфічними умовами навчання.....	188
Денисенко О. Б. Профілактика протидії проявам насильства в школі (за власним досвідом)	192
Жеглінська Т. О. Здоров'я дитини як об'єкт адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173-4 Кодекс України про адміністративні правопорушення.....	196
Ірха Ю. Б. Детермінанти насильства за ознакою статі в закладах освіти	198
Колесник В. А. Домагання як вид насильства за ознакою статі.....	203
Лабенська Л. Л. Забезпечення прав дитини в Україні: сучасний стан	208
Лантух І. С., Бразалук В. П. Світовий досвід боротьби з булінгом та катуванням серед неповнолітніх.....	211
Лежнєва Т. М., Черноп'ятов С. В. Деякі проблеми складу булінгу	214
Лисак С. О. Безоплатна правова допомога як інструмент протидії насиллю в закладах освіти	219
Недов С. Л. Кіберцькування як один із проявів булінгу.....	222
Стрижак Д. І., Богатинський Є. О. Визначення поняття «булінг» та його попередження в закладах освіти	227
НАПРЯМОК: ВИХОВНИЙ	
Гладаревська Н. Л. Профілактика булінгу в школі.....	231
Лучанінова О. П. Протидія насильству в закладах вищої освіти: сучасні підходи й виховна рефлексія	236
Очеретько Н. А. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх	240
Сергієнко Н. П. Bullying: Reasons, Prevention, Protection.....	244
Таран І. І. Поведінка «захисту» учасників шкільного булінгу	247
Троценко А. М. Проблема булінгу серед дітей у сучасному освітньому просторі.....	249
НАПРЯМОК: ГЕНДЕРНИЙ	
Антіфєєва Х. О. Роль гендерної педагогіки на формування мистецтва жити у здобувачів освіти в полі освітнього простору	255
Гарець Н. О. Гендерні стереотипи студентської молоді як фактор гендерно-обумовленого насилля	258
Масалова Ю. В. Розвиток емпатії дітей як чинник запобігання булінгу в освітніх закладах	262
Мошенська Н. В. Гендерне конструювання як соціальний аспект протидії насильству в закладі освіти.....	267

Недов Сергій Леонідович,

*кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри права
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»*

КІБЕРЦЬКУВАННЯ ЯК ОДИН ІЗ ПРОЯВІВ БУЛІНГУ

Булінг у закладах освіти має розглядатися як серйозна соціальна проблема. В січні 2019 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)», де подано визначення, що булінг (цькування), це діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [1, с. 1].

Проблема агресивної поведінки в підлітковому середовищі не може зникнути водночас, тому питання прояву різних форм насильства як фізичного, так і психологічного, була й залишається актуальною.

Під час сьомої хвилі дослідження ESPAD в Україні вперше було додано блок запитань про булінг. Дані свідчать, що більше третини підлітків (35%) ображали інших протягом останніх двох місяців. Про те, що були ображені протягом останніх двох місяців повідомили 39%. Більш ніж половина відповіли, що не стикалися з випадками булінгу за останні 2-3 місяці.

Також, не всі підлітки, які ображають інших, готові визнати себе «кривдниками». Важливо відзначити, що 5,7% усіх опитаних підлітків визнали, що брали участь у булінгу інших людей, причому серед хлопців таких більше ніж серед дівчат (відповідно 6,9% та 4,7%). Як уже зазначалося вище, аналіз відповідей на різні запитання дає підстави стверджувати, що насправді більше третини молодих людей ображали інших протягом останніх декількох місяців. Дійсних «жертв» булінгу є більше, ніж тих, хто себе такими визнає. Кількість тих, хто був ображений, практично в чотири рази більше за тих, хто визнає себе «жертвою» [5, с. 15-28].

У дослідженні хотілося звернути увагу на один із проявів булінгу, а саме: кіберцькуванню – булінг із застосуванням засобів електронних комунікацій. На сьогодні поширений доступ до інтернету, комунікації в режимі онлайн стають невід’ємною частиною життя, особливо серед підлітків. Інтернет відіграє важливу роль не тільки в процесі навчання, але й у спілкуванні молодих людей зі своїми однолітками, лише 6,7% опитаних підлітків відповіли, що не користуються соціальними мережами.

Протягом навчального року діти значну кількість свого часу проводять у закладах освіти, не лише навчаючись, а спілкуючись з однолітками, старшими і молодшими дітьми, викладачами. Самооцінка та зовнішня оцінка соціального оточення закладів освіти, рівень успішності та обговорення різноманітних тем на різних комунікаційних щаблях, безсумнівно, є джерелом впливу на соціальне та психологічне самопочуття молодої людини й проявляється в тих чи інших моделях поведінки.

На жаль, засоби електронних комунікацій не завжди використовуються, щоб усі люди могли вільно і безпечно брати участь у публічних обговореннях, спілкуватися між собою, отримувати чи надавати певну інформацію. Нам потрібно думати про те, що ми розповідаємо або говоримо, що може зашкодити іншим. Нам потрібно бути добрими один до одного в Інтернеті і в реальному житті.

Кіберцькування – це знуцання з використанням засобів електронних комунікацій такими, як: мобільні телефони, комп’ютери та планшети.

Кіберцькування може відбуватися через SMS, текстові повідомлення і додатки, або через Інтернет у соціальних мережах, на форумах або в іграх, де підлітки можуть переглядати, брати участь або ділитися контентом. Кіберцькування включає умисну і неодноразову відправку, публікацію або поширення негативного, шкідливого, помилкового або несумлінного контенту про інших. Сюди може входити обмін особистої або приватною інформацією про когось ще, що викликає збентеження або приниження, ненависть в умах інших; або це може піти аж до особистої ідентифікації жертв і публікації матеріалів, які сильно ганьблять і ображають її. У деяких випадках кіберцькування переходить межу протизаконної або кримінально протиправної поведінки. Найбільш поширені місця, де відбувається кіберцькування, це соціальні мережі такі, як: Facebook, Instagram, Snapchat і Tik Tok, текстові повідомлення та додатки.

Батьки та викладачі повинні регулярно інструктувати підлітків про культуру поведінки в Інтернеті і звертати увагу на наслідки неправильної поведінки. Роль і відповідальність співробітників правоохоронних органів у запобіганні інцидентів кіберцькування і реагуванні на них залишаються невизначеними. У той час як явні порушення закону (наприклад, загроза фізичної розправи) безпосередньо знаходяться в компетенції поліції, інші, більш поширені види поведінки, такі як поширення чуток або образливі онлайн-коментарі, за її межами [2, с. 23-28].

Коли цькування відбуваються в Інтернеті, може здаватися, що особа не захищена і нападають скрізь, навіть у власній оселі. Може здатися, що виходу немає. Ефект може тривати довго і впливати на підлітка по-різному: подумки – відчувати себе засмученим, збентеженим, дурним, навіть злим; емоційно – почуття сорому або втрата інтересу до улюбленої справи; фізично – втома (безсоння) або симптоми такі, як біль у животі і головний біль.

Відчуття, що над ними сміються або ображають інші, може перешкодити підлітку висловитися або спробувати вирішити проблему. У крайніх випадках кіберцькування може навіть призвести до самогубства. Інтернет-цькування може вплинути по-різному, але їх можна подолати, і підліток може повернути собі

впевненість і здоров'я. Щоб припинити знущання, необхідно виявити і повідомити про нього.

Цькування обличчям до обличчя і цькування в Інтернеті часто можуть відбуватися одночасно. Кіберцькування залишає цифровий слід – запис, який може виявитися корисним і надати докази, які допоможуть зупинити порушника. Ви завжди можете відправити анонімний звіт із публікації, коментарі або історії в Facebook або Instagram, (команда, яка перевіряє ці звіти 24/7 по всьому світу на більш ніж 50 мовах) і інформація, яка містить залякування, образи, цькування буде видалена. У Instagram та Facebook є рекомендації для батьків, опікунів і дорослих, яким довіряють підлітки, про те, як боротися з кіберцькуванням, а також інформаційний центр, де ви можете дізнатися про інші заходи безпеки.

Повідомлення образливого характеру можуть поширюватися анонімно і швидко, що призводить до цілодобового кіберцькування, тому слід встановити домашні правила користування інтернетом. Домовитися з дитиною про тимчасові обмеження, що відповідають її віку. Будьте в курсі популярних і потенційно образливих сайтів, додатків і цифрових пристроїв, перш ніж ваша дитина почне використовувати їх. Дайте дитині знати, що ви маєте намір відстежувати його діяльність в мережі. Якщо підліток піддається кіберцькуванню, він не повинен втягуватися, реагувати або провокувати кривдника. Замість цього йому необхідно повідомити про кіберцькування, щоб ви змогли роздрукувати провокаційні повідомлення, включаючи дати і час їх отримання, та передати до правоохоронних органів [3, с. 14–17].

Якщо ви піддаєтеся кібербулінгу з боку інших учнів, повідомте про це у свою школу. Більшість шкіл серйозно ставляться до знущань і вживатимуть заходів проти них.

У разі зіткнення з цькуванням, ви можете видалити певні програми або залишитися на деякий час в автономному режимі, щоб дати собі час на відновлення, але вихід з Інтернету – це не довгострокове рішення. Ви не зробили нічого поганого, так чому ж ви повинні бути в невідному становищі? Це може навіть послати кривдникам невірний сигнал, заохочуючи їх неприйнятну поведінку.

Ми всі хочемо, щоб кіберцькування припинилося, і це одна з причин, за якою так важливо повідомляти про це явище. Підлітки, які стали жертвами будь-яких форм насильства, включаючи залякування і кіберцькування, мають право на захист їх прав і на залучення до відповідальності осіб, які вчинили правопорушення.

Закони проти залякування, особливо кіберцькування, відносно нові і досі існують не скрізь. Ось чому багато країн покладаються на інші відповідні закони, наприклад, проти переслідувань, для покарання кібербулерів.

У країнах, де діють спеціальні закони про кіберцькування, поведінку в мережі, яка навмисне викликає серйозні емоційні розлади, розглядається як кримінальне правопорушення. У деяких із цих країн жертви кіберцькування можуть шукати захисту, забороняти спілкування з певною особою та обмежувати використання електронних пристроїв, що використовуються цією людиною для кіберцькування, тимчасово або постійно [4, с. 34].

Однак важливо пам'ятати, що покарання не завжди є ефективним способом змінити поведінку правопорушника. Часто краще зосередитися на усуненні шкоди і налагодженні відносин.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню). Закон України від 18.12.2018 р. № 2657-VIII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text> (Дата звернення 03.02.2021 р.).
2. Ortega R., Elipe P., Mora-Merchán JA., et al. The emotional impact of bullying and cyberbullying on victims: a European cross-national study. *Aggressive behavior*. 2012. 356 с.
3. Cowie H. Cyberbullying and its impact on young people's emotional health and well-being. *The Psychiatrist Online* 2013.170 с.
4. DeHue F, Bolman C, Völlink T. Cyberbullying: Youngsters' experiences and parental perception. *CyberPsychology & Behavior*.2008. 223 с.
5. Звіт за результатами опитування серед учнівської молоді в Україні, проведеного у 2019 році в межах міжнародного проекту ESPAD – Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин (European School Survey Project on Alcohol and other Drugs). 2019. 95 с.